

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

О. В. Захаріна,
кандидат економічних наук, доцент,
Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено категоріальний апарат кластеру. Розглянуто найбільш відомі кластери світу та України. Ідентифіковані причини зниження активності процесу кластеризації в Україні.

Ключові слова: конкурентоспроможність, кластер, кластеризація, національна економіка.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Україна є неодмінною учасницею світових інтеграційних процесів і успішність цієї інтеграції полягає у прискореному вирівнюванні структурних відмінностей у соціально-економічній побудові суспільства України і країн ЄС. Кластеризація сьогодні у світі набуває широкого визнання. Досвід розвинених країн свідчить, що кластерну модель управління економікою використовують з метою підвищення рівня конкурентоспроможності, стимулювання інновацій та створення нових технологій, залучення інвестицій, кооперації інтелектуальних, інформаційних та фінансових ресурсів.

Становлення теорії кластерів відображено у працях відомого дослідника Вольфганга Прайса [2]. Вагомий

внесок у розвиток теоретичних, методологічних і практичних аспектів формування кластерів належить вченим С. Соколенко [3], М. Кропивко, О. Ціхановському, Ю. Губені, Т. Сахно, Г. Заболотному. Вивченню елементів кластерних об'єднань та їх функціонування присвячені праці вітчизняних науковців, зокрема О. Мазуренка, В. Ситника, А. Топалова, І. Хомина.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є вивчення світового досвіду процесу кластеризації та його особливостей в національній економіці. Проведене дослідження базується на діалектичному методі пізнання з використанням системного підходу до вивчення фундаментальних положень кластерної моделі розвитку економіки країни.

Результати досліджень. В економічних наукових джерелах погляди стосовно трактування сутності кластеризації, напрямів, мотивів, методологічних особливостей її реалізації різняться і перебувають у процесі становлення, що пов'язано із відносною новизною проблеми для аграрного сектора в умовах ринкової економіки. Відносно тлумачення терміну «кластеризація» не існує єдиного концептуального підходу, проте, незаперечним є факт походження його від слова «кластер» (від англ. cluster – група, скупчення), що означає сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних між собою компаній у відповідних галузях, спеціалізованих постачальників, а також причетних до їх діяльності організацій (університети, торгові об'єднання, агентства із стандартизації), що, конкуруючи між собою, водночас проводять спільну роботу (А. Маршалл, 1980 р.). Існує багато визначень поняття «кластер» в зарубіжних та українських наукових виданнях, які певним чином розкривають теорію і практику кластеризації [4].

Таблиця 1

Найбільш відомі кластери світу

Країна	Кількість кластерів і кластерних мереж	Сфера (галузі) функціонування
США	400	Кластери в галузях високих технологій, видобутку природних ресурсів, виробництва побутових товарів, а також в індустрії сервісу. При цьому передовим кластером вважається «Силіконова долина», на долю якої припадає близько 30 % від усіх венчурних капіталовкладень США
Канада	50	Біотехнологічний кластер, інформаційно-телекомунікаційний кластер, кластер високих технологій, мультимедійний, виноробний, кластер харчової промисловості, нанотехнологічний, інноваційних систем управління міською інфраструктурою, кластер океанографічних технологій
Китай	≈1300 кластерних утворень та 250 бізнес-інкубаторів	Розвиток інноваційних кластерів, під якими розуміють механізм стратегічного співробітництва підприємств, дослідницьких організацій, вищих навчальних закладів, венчурних фондів та інших структур, які б забезпечили синергетичний ефект взаємної підтримки виробництва нових інноваційних товарів. Наприклад, кластер «Чжанцзян», що виник на базі Парку високих технологій
Індія	2000	Промислові та виробничі кластери, з яких 388 – промислових і 1657 – кластери, які об'єднують ремісничі фірми
Японія	600	Промислові та інвестиційні кластери в економічних районах Канто (Токіо), Кінкі (Осака), Токай (Нагся). У них сконцентровано 65 % ВВП країни, сюди залучається 50 % усіх інвестицій
Тайвань	18	Кластери в галузі мікроелектроніки та біотехнології
Фінляндія	46	Лісний, інформаційний, телекомунікаційний, машинобудівний та металургійний кластери

Велико-британія	154	Сільське господарство, виробництво металів, харчових продуктів, біотехнологія, автомобільна промисловість, фінансові послуги, туристичні та інтернет-послуги, інформаційно-комунікаційні технології
Польща	48	Промислові кластери: кластер металу, біоенергетики, мультимедіа та інформаційних систем, енергетики, екології, інновацій, кластер Науки життя, полотняних виробів, будівництва з дерева, хімічний кластер, енергетики та використання енергії на мезо- і Nano-рівнях
Німеччина	94	Інноваційні кластери, що отримали назву «Силіконова Долина ХХІ сторіччя» – Мюнхен, Гамбург, Дрезден; промислові, зокрема автомобільні, кластери; біотехнологічні кластери на основі регіонального розміщення фірм
Італія	200	Кластери отримали назву «індустріальні округи». Кластери обробної промисловості (взуття, одяг, текстиль)
Австрія	76	Виробничі, технологічні, освітні, експортні, змішані кластери та кластери сфери послуг
Данія	29	Промислові та інноваційні кластери
Франція	224	Промислові та інноваційні кластери
Іспанія	67 наукових та технопарків	Технопарки в сільському господарстві, харчовому виробництві та біотехнології, виробництві автомобілів, енергетиці та охороні навколишнього середовища. Кластер оздоровчого туризму
Бразилія	400 наукових та технопарків	Інноваційні кластери, на території яких розгорнуті наукові центри та лабораторії відомих світових ТНК. Багато з інноваційних кластерів співпрацюють з Finesp

Джерело: власні дослідження

На сьогоднішній день кластеризацією охоплено понад 70 % економіки розвинутих країн світу (табл. 1). Серед світових лідерів варто виділити в США – Силіконову Долину у сфері комп'ютерних технологій, в Данії та Швеції – кластер Долина Медікон, у Франції – авіаційну та космічну галузь, у Великобританії – Лондонський фінансовий сектор Сіті. Зарубіжний досвід створення та функціонування кластерів свідчить, що найбільше кластерних структур формується на регіональному рівні, наприклад в Австрії, Великобританії, Данії, Канаді, Нідерландах, Німеччині, Іспанії, Італії, США, Швеції. На мікрорівні – переважно в Польщі, Фінляндії та Швейцарії. На макрорівні кластери створюються в Австрії, Канаді, Китаї, Індії, Тайвані тощо.

Світова практика показує, що кластеризація економіки посилює її конкурентоспроможність, прискорює інноваційну діяльність та стимулює технічний прогрес, кластери посилюють спеціалізацію і розподіл праці між компаніями, створюють нові робочі місця, забезпечують баланс ринкової ефективності і соціальної справедливості.

В Україні процес кластеризації почався в 1997 р. За сприяння Асоціації «Поділля Перший», яка об'єднала вчених, підприємців, фінансистів та представників адміністрації, були сформовані виробничі кластери: швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий і кластер зеленого сільського туризму [1].

Сьогодні в Україні функціонує близько 50 кластерів у різних регіонах країни та галузях [4, 5]. Прикладом цього може слугувати розвиток гранітного, лісового та туристично-рекреаційного кластерів в Житомирській області, будівельного кластера в Хмельницькій області, деревообробного кластера в Рівненській області, транспортно-логістичного кластера в Закарпатській області, інноваційно-технологічного кластера «АгроБУМ»,

медового кластеру «Бджола не знає кордонів», харчового кластера «Купуй Запорізьке. Обирай своє» в Запорізькій області, Харківського технопарку «Технополіс», кластера альтернативної енергетики та науково-освітнього кластера в Харківській області та інших регіональних кластерів.

Проте, процес кластеризації в Україні відбувається повільно. Причинами цього є по-перше, відсутність законодавства зі створення кластерів та інститутів їх підтримки, по-друге, відсутність коштів на реалізацію кластерних проектів, небажання ризикувати через нечітко визначені умови діяльності кластерів. Це в свою чергу, гальмує формування кластерів, оскільки на початкових етапах лише ринкового попиту недостатньо, необхідна ще й державна дієва підтримка розвитку кластерних відносин. По-третє, відсутність налагодженого партнерства між органами влади й підприємницьким сектором, слабкий рівень взаємодії між підприємствами регіону. І останнє, кластерна політика має обов'язково бути затверджена на місцевому, регіональному та національному рівнях.

Висновки та пропозиції. Отже, кластеризація – це запорука становлення розвиненого господарства та конкурентоспроможної національної економіки. Світова практика свідчить, що державна підтримка формування кластерів дає бажаний економічний ефект і швидко окупність державних витрат. Сьогодні в Україні процес кластеризації проходить за рамками державного бюджету України, що значно його гальмує. І тому, при підтримці влади і належному фінансовому забезпеченні, формування і функціонування промислових та інноваційних кластерів в Україні набуде свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Асоціація «Поділля перший». Регіон сталого розвитку «Стара Волинь». – Хмельницький, 2003. – 72 с.
2. Прайс Вольфганг. Кластерна модель

регіонального розвитку / В. Прайс // Перспективні дослідження. – 1999. – № 2. – С. 33-39.

3. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / С.І. Соколенко. – К.: Логос, 2004. – 848 с.

4. Якобчук В.П. Зерновий кластер: структура та критерії забезпечення // В.П. Якобчук, О.В. Захаріна / Економіка АПК. – 2011. – № 12.

5. Ходаківський Є. І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти : навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К. : ЦУЛ, 2014. – 276 с.